

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej Pana mgr Tomasza Miszczaka
pt. „Elastyczność małych przedsiębiorstw w kontekście
finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych”
przygotowanej pod kierunkiem
prof. nadzw. dr hab. Edwarda Stawasza
oraz promotora pomocniczego dr Pawła Głodka**

Stosownie do pisma Pani Prodziekan Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Ewy Walińskiej przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej Pana mgr Tomasza Miszczaka pt. „Elastyczność małych przedsiębiorstw w kontekście finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych”

I. Charakterystyka recenzowanej rozprawy

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw dominuje w strukturze współczesnej gospodarki rynkowej, stanowiąc 99,8% wszystkich przedsiębiorstw oraz angażując 75% zatrudnionych. Szczególną rolę odgrywają w nim mikro i małe przedsiębiorstwa, aczkolwiek w wielu krajach stosunkowo niedawno mikro przedsiębiorstwa zostały wyodrębnione w oficjalnych statystykach narodowych. Należy podkreślić, iż również w literaturze przedmiotu, tak krajowej, jak i zagranicznej, stosunkowo mniej uwagi poświęca się badaniom tych przedsiębiorstw. Tymczasem badania mikro i małych przedsiębiorstw, a zwłaszcza określenie uwarunkowań ich rozwoju jest szczególnie istotne, gdyż – za K. Königsem i R. Spiesem - właściwe funkcjonowanie mechanizmu rynkowego związane jest z odpowiednią liczbą i proporcją przedsiębiorstw różnej wielkości w gospodarce.

Mikro i małe przedsiębiorstwa są szczególnie wrażliwe jeśli chodzi o (1)uwarunkowania działalności, (2)zdolność do rozpoznawania oraz pokonywania barier i zagrożeń, (3)szczególnie silne niedokapitalizowanie i ograniczone możliwości tak w zakresie powiększania kapitału własnego, jak i obcego, i związku z tym poszukiwanie możliwości korzystania z alternatywnych źródeł finansowania, a także (4)umiejętność wyszukiwania okazji na rynku. Na tym tle problematyka badawcza podjęta w

recenzowanej dysertacji jest szczególnie ważna, wypełnia istotną lukę badawczą i w związku z tym należy podkreślić trafność jej wyboru przez Doktoranta.

Recenzowana rozprawa liczy 253 strony i składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, wniosków, wykazu literatury, 32 tabel oraz 44 wykresów. Należy podkreślić, że struktura pracy jest jasna, spójna i logiczna, a jej przedmiot i zakres zostały dobrze zakreślone. Autor – na podstawie studiów literatury przedmiotu oraz raportów i innych źródeł określił lukę badawczą w trzech zakresach i tak w warstwie teoretycznej luka dotyczy braku *„spójnej koncepcji zmiany elastyczności małych przedsiębiorstw pod wpływem otrzymania finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych.”* (s. 5) Z kolei luka empiryczna związana jest z faktem, że *„wyniki badań, w zakresie źródeł finansowania odniesieniu do elastyczności małych organizacji są fragmentaryczne i nieuporządkowane, analizy są niewystarczające.”* (s. 5) Autor wskazał również lukę w warstwie praktycznej, która *„stanowi zestaw rekomendacji dla przedsiębiorców, praktyków związana z połączeniem pozyskania finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych i utrzymaniem bądź poprawą elastyczności organizacji.”* (s. 5)

Szczegółowe określenie luki badawczej w wyróżnionych warstwach stworzyło dobry punkt wyjścia do wyznaczenia celów dysertacji. Głównym celem naukowym pracy jest *„poznanie i ocena wpływu finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych na elastyczność małych polskich przedsiębiorstw oraz opracowanie rekomendacji dla praktyki gospodarczej pozwalających identyfikować pozytywne i minimalizować negatywne efekty wykorzystania środków współfinansowanych z Unii Europejskiej.”* (s. 5) Autor określił również cel teoretyczny, którym jest *„wyznaczenie koncepcji zmiany elastyczności przedsiębiorstwa w odniesieniu do pozyskania finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych. Umieszczenie środków współfinansowanych z Unii Europejskiej na „mapie” finansowania zewnętrznego.* (s. 5)

Celem empirycznym dysertacji jest *„przeprowadzenie badań empirycznych na próbie mikro i małych przedsiębiorstw, umożliwiające zebranie opinii przedsiębiorców o programach współfinansowanych z Unii Europejskiej w kontekście elastyczności oraz zbadanie konkretnych przypadków firm, które otrzymały finansowanie zewnętrzne z udziałem środków publicznych, pod kątem poprawy bądź usztywnienia organizacji względem pozyskanych środków.”* (s. 5)

Z kolei cel praktyczny dysertacji obejmuje *„stworzenie rekomendacji dla przedsiębiorców, zawierających konkretne reguły i zasady związane z pozyskaniem*

finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych i jednoczesnym utrzymaniem bądź poprawą elastyczności przedsiębiorstwa.” (s. 5)

Cel naukowy rozprawy obejmuje sześć następujących celów szczegółowych:

1. *Określenie stopnia wykorzystywania finansowania zewnętrznego wśród mikro i małych przedsiębiorstw.*
2. *Identyfikacja, charakterystyka i ocena „przyjazności” finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych, przeznaczonego dla mikro i małych podmiotów gospodarczych.*
3. *Identyfikacja i ocena zagrożeń wynikających z uzyskania przez firmy finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych.*
4. *Określenie kluczowych czynników determinujących elastyczność w badanych firmach.*
5. *Ocena wpływu cech przedsiębiorstw i zarządzających na elastyczność badanych firm.*
6. *Określenie zależności poziomu elastyczności firm w stosunku do pozyskanego finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych.” (s. 6)*

W rozprawie sformułowano również następujący problem badawczy: *„w jaki sposób poprzez jakie uwarunkowania i czynniki finansowanie zewnętrzne z udziałem środków publicznych wpływa na elastyczność mikro i małych przedsiębiorstw?” (s. 6)* Problem badawczy stanowił istotny punkt wyjścia do konstrukcji przyjętej hipotezy badawczej: *„Finansowanie zewnętrzne z udziałem środków publicznych, poprzez swój sformalizowany charakter oraz rygorystyczny harmonogram prac wpływa na elastyczność mikro i małych przedsiębiorstw.” (s. 6)* Sformułowano również pięć następujących hipotez szczegółowych:

1. *Finansowanie zewnętrzne wpływa na możliwość realizacji założonych celów przedsiębiorstw, w sposób zróżnicowany, w układzie poszczególnych źródeł finansowania.*
2. *Finansowanie zewnętrzne wpływa na elastyczność przedsiębiorstw, w sposób zróżnicowany, w układzie poszczególnych źródeł finansowania.*
3. *Elastyczność przedsiębiorstw pod wpływem finansowania zewnętrznego wpływa na możliwość realizacji założonych celów przedsiębiorstw.*

4. *Elastyczność przedsiębiorstw pod wpływem finansowania zewnętrznego moderująco wpływa na relację: finansowanie zewnętrzne – możliwość realizacji założonych celów przedsiębiorstw.*
5. *Zależności pomiędzy: elastycznością, finansowaniem zewnętrznym, możliwością realizacji założonych celów przedsiębiorstw, modyfikowane są przez cechy przedsiębiorstw oraz cechy zarządzających.” (s. 7)*

Dopełnieniem określenia luk badawczych, problemu badawczego oraz hipotez jest sformułowanie w niniejszej dysertacji sześciu pytań badawczych:

1. *Jakie czynniki wewnętrzne kształtują elastyczność mikro i małych przedsiębiorstw.*
2. *Jakie czynniki zewnętrzne kształtują elastyczność mikro i małych przedsiębiorstw.*
3. *W jakim miejscu na „mapie” finansowania zewnętrznego kształtują się projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej.*
4. *Jaka jest zależność pomiędzy dostępnością finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych a elastycznością działania mikro i małych przedsiębiorstw,*
5. *Jakie korzyści dla procesów zarządzania rozwojem mikro i małych przedsiębiorstw wynikają z pozyskania finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych.*
6. *Jakie zagrożenia dla procesów zarządzania rozwojem mikro i małych przedsiębiorstw wynikają z pozyskania finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych.” (s. 7)*

Realizację postawionego celu rozprawy oraz weryfikację przyjętych w rozprawie hipotezy głównej i hipotez szczegółowych przeprowadzono poprzez studia literatury przedmiotu, wyniki badań wtórnych oraz badań własnych. W pracy wykorzystano szereg metod badawczych, takich jak studia i krytyczna analiza literatury przedmiotu, badania ankietowe – metodą CAWI i CATI, studia przypadku. Zastosowano też wiele narzędzi analizy statystycznej, a zwłaszcza weryfikację istotności statystycznej z wykorzystaniem parametrycznych i nieparametrycznych testów statystycznych. Wykorzystano też wielomianowy uporządkowany model probitowy oraz wskaźnik Alfa Cronbacha.

Układ recenzowanej rozprawy został podporządkowany jej celowi. Praca składa się z pięciu rozdziałów, Wprowadzenia i Wniosków. – w pierwszych trzech rozdziałach pomieszczono rozważanie teoretyczne, a w dwóch kolejnych wyniki badań własnych.

W rozdziale pierwszym pt. „Specyfika i różnicowania mikro i małych przedsiębiorstw”, mającym charakter wprowadzający i porządkujący, zdefiniowano

podstawowe pojęcia, takie jak istota i specyfika mikro i małych przedsiębiorstw, ich rola w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw, w skali lokalnej, regionalnej i gospodarki narodowej.

Omawiając problem pomiaru wielkości przedsiębiorstw Doktorant przedstawił głównie obowiązującą w Unii Europejskiej klasyfikację ilościową przedsiębiorstw, traktując do pewnego stopnia dość powierzchownie kryteria jakościowe – nieoperacyjne - przyjęte w literaturze przedmiotu jako rozstrzygające w odróżnianiu małych i średnich przedsiębiorstw od dużych. W związku z tym uznawaną i określaną jako naczelną cechą jakościową jest samodzielność ekonomiczna i prawna właściciela przedsiębiorstwa. Natomiast jeśli chodzi o kolejną - odrębny typ gospodarki finansowej - podstawowe znaczenie z punktu widzenia poruszanej w pracy problematyki - ma wskazywany przez Doktoranta brak dostępu mikro i małych przedsiębiorstw do efektów wielkiej skali produkcji i zbytu. W wyniku tego przedsiębiorstwa tej wielkości realizują niższy wolumen zysku, mają mniejsze możliwości powiększania kapitału własnego, niższą wiarygodność kredytową i gorszą pozycję w staraniach o kapitał obcy, zwłaszcza kredyt bankowy i - w konsekwencji - mniejsze możliwości ekspansji gospodarczej.

Na tym tle przedstawiono dysertacji liczne ograniczenia i bariery funkcjonowania przedsiębiorstw tej wielkości. Wskazano między innymi problem dostępu do informacji, jakkolwiek pominięto rolę Internetu, który stworzył nowe możliwości i zapewnił porównywalny dostęp małym firmom w tym zakresie. Autor zwraca też uwagę na problem innowacji w przedsiębiorstwach tej wielkości istotny z punktu widzenia granic budowania pozycji na konkurencyjnym rynku.

Omawiając cechy małych i średnich przedsiębiorstw Doktorant zwrócił uwagę na zagadnienie orientacji przedsiębiorczej, w której – jak podkreśla - „*wyróżnia się pięć elementów; innowacyjność, podejmowanie ryzyka, proaktywność oraz autonomia działania i agresywna konkurencyjność.*” (s. 32). Podkreślił również szczególną rolę elastyczności i innowacyjności małych przedsiębiorstw w wyznaczaniu granic ich rozwoju oraz. scharakteryzowano szczególną pozycję właściciela w przedsiębiorstwach tej wielkości. W rozprawie dokonano również szerokiej oceny znaczenia sektora małych i średnich przedsiębiorstw, ze szczególnym uwzględnieniem mikro i małych firm, w gospodarce polskiej.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Elastyczność mikro i małych przedsiębiorstw” Doktorant zaprezentował istotę elastyczności, jej wymiary oraz model zarządzania

elastycznego. Wykorzystując studia literatury przedmiotu wyróżnił On podejścia do definicji elastyczności prezentowane w latach 1965-2009. Stanowiło to dobry punkt wyjścia do zaproponowania nowego podejścia do tej definicji. I tak, zdaniem Doktoranta, elastyczność *„jest to zdolność organizacji do skutecznego i szybkiego reagowania na zmiany zachodzące wewnątrz przedsiębiorstwa oraz w jej otoczeniu, umiejętność kreowania tych zmian oraz dostosowania do zmiany każdego elementu z osobna, jak i organizacji jako całości.”* (s. 54) W dalszej części Doktorant przedstawił wymiary elastyczności opisane w literaturze przedmiotu. Szczególnie istotna jest, z punktu widzenia problematyki dysertacji, elastyczność systemu organizacyjnego rozumiana jako *„właściwe dobieranie instrumentów finansowych oraz swoboda wyboru odpowiednich narzędzi tak, aby w pożądanym sposób rozwijać procesy finansowe, dbając o relacje z otoczeniem biznesowym.”* (s. 62) Efektem podjętych rozważań w tym obszarze było zaproponowanie przez Doktoranta sześćoetapowego modelu zarządzania elastycznego. Podkreśla On w związku z tym, że *„wielowymiarowość elastyczności organizacji pokazuje złożony charakter istoty elastyczności. Wskazuje, że może być ona odnoszona do przedsiębiorstwa jako całości lub jego poszczególnych elementów. Elastyczność danych podsystemów składa się na elastyczność całości. W skonstruowanym modelu zarządzania elastycznego wydajność organizacji opiera się na radzeniu sobie organizacji ze zmianami wdrażanymi w przedsiębiorstwie.”* (s. 74) Takie stwierdzenie wywołało konieczność rozważań w zakresie okazji i zarządzania okazjami, które jak podkreślono, *„mogą być istotnym elementem w rozwoju przedsiębiorstwa.”* (s. 74)

Końcowa część rozdziału drugiego zawiera rozważania o zależności między zasobami ich cechami a elastycznością przedsiębiorstw. Szczególną uwagę poświęcono roli zasobów finansowych w kształtowaniu elastyczności przedsiębiorstwa oraz jakości zarządzania finansami przedsiębiorstwa. Wskazano odrębny typ gospodarki finansowej mikro i małych przedsiębiorstw będący – jak już wspomniano - jedną z cech jakościowych przedsiębiorstw tej wielkości. Wskazany przez Doktoranta retrospektywny model finansowania związany jest z występowaniem dwóch zjawisk: zjawiska mentalności kredytowej właściciela MSP oraz zjawiska dyskryminacji kredytowej przedsiębiorstw tej wielkości. Pierwsze z nich oznacza niechęć i obawę właściciela – zwłaszcza małej firmy – do korzystania z kapitału obcego w związku z prawem ingerencji dawcy kapitału w sprawy przedsiębiorstwa, a w wypadku naruszenia równowagi finansowej, możliwość przejmowania przez kapitałodawcę kolejnych funkcji wraz z

przejęciem firmy w wypadku bankructwa. Chodzi zatem o możliwości naruszenie naczelną cechę jakościową MSP jaką jest samodzielność ekonomiczna i prawna właściciela/i. Z kolei, zjawisko dyskryminacji kredytowej - stwierdzone przez J.K. Galbraitha już w końcu lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku - że oznacza, że przedsiębiorstwa sektora MSP napotykają na określone trudności w dostępie do kapitału obcego, zwłaszcza kredytu bankowego, szczególnie w okresie restrykcyjnej polityki banku centralnego. Wiąże się to z określonymi konsekwencjami tym bardziej, że przedsiębiorstwa tej wielkości inwestują procyklicznie ze wszystkimi tego skutkami.

Rozdział trzeci pt. „Finansowanie zewnętrzne przedsiębiorstwa – specyfika i rola” zawiera przegląd źródeł finansowania zewnętrznego mikro i małych przedsiębiorstw. Na tym tle Doktorant scharakteryzował rolę poszczególnych źródeł finansowania w kształtowaniu elastyczności przedsiębiorstw tej wielkości. Podkreślił, trudności małych firm w dostępie do kapitału na rynku bankowym - literaturze przedmiotu podkreśla się, że banki ponoszą znaczne straty na finansowaniu małych firm z uwagi na ich częste bankructwa, słabą kondycję finansową w związku z brakiem możliwości wpływu na podstawowe parametry rynku: popyt i cenę. Pewne możliwości w tym zakresie stwarzają instrumenty rynku pozabankowego i na potrzeby niniejszej pracy Doktorant wyróżnił finansowanie zewnętrzne komercyjne oraz finansowanie z udziałem środków publicznych. Wśród tych ostatnich wymienił i szczegółowo scharakteryzował dotacje unijne na rozpoczęcie działalności, na innowacje, badanie i rozwój, fundusz pożyczkowe, krajowe środki finansowe uzyskiwane z urzędu pracy i PFRON. Wskazał również ograniczenia małych firm w dostępie do nich, zwłaszcza w zakresie inwestycji.

Omawiając granice elastyczności mikro i małych przedsiębiorstw Doktorant słusznie wskazuje - obok problemu wyboru źródła finansowania - rolę wieku przedsiębiorstwa ponieważ, z jednej strony, ich wykorzystanie często związane jest z fazą rozwoju firmy, a z drugiej, decyzji o skorzystaniu z nich towarzyszy ewolucja poglądów właściciela/i. Autor na podstawie dokonanego przeglądu literatury przedmiotu wytypował siedem determinant związanych z wielkością przedsiębiorstwa (skala, wiek, branża, rynek orientacja rozwojowa, orientacja przedsiębiorcza, planowania) oraz trzy związane z cechami jego właściciela/osoby zarządzającej (wiek, doświadczenie, wiedza biznesowa).

Podsumowując rozważania przeprowadzone przez Doktoranta w teoretycznej części pracy należy podkreślić, że dokonany krytyczny przegląd krajowej i zagranicznej

literatury przedmiotu stanowił dobry punkt wyjścia do zakreslenia obszaru i doboru metod w zakresie badań empirycznych.

Rozdział czwarty zatytułowany „Uwarunkowania, rola i wpływ finansowania zewnętrznego na elastyczność mikro i małych przedsiębiorstw w praktyce gospodarczej” otwiera część empiryczną recenzowanej dysertacji. Zawiera on szczegółową prezentację przyjętej metodyki i procedury przeprowadzanych badań oraz wielkość i charakterystykę grupy badawczej. Nadmienić należy, że w odpowiedzi na rozesłanie 15 tysięcy zaproszeń do wypełnianie ankiety, uzyskano zaledwie 141 odpowiedzi, a więc 0.93%, co - jak podkreśla Doktorant - nie upoważnia do formułowania uogólnień co do mikro i małych przedsiębiorstw w gospodarce. Niewielkie zainteresowanie przedsiębiorców przeprowadzanymi badaniami, których wyniki mogłyby skutkować zmianami w polityce gospodarczej na ich rzecz, jest - niestety - wielokrotnie wskazywane w literaturze przedmiotu.

W omawianym rozdziale zaprezentowano wyniki badań nad zależnością finansowania zewnętrznego i elastycznością mikro i małych przedsiębiorstw. Wyniki te pozwoliły zweryfikować w pełni cztery hipotezy oraz po części piątą. Badani przedsiębiorcy, zarówno korzystający jak i niekorzystający z finansowania zewnętrznego, wskazywali wiele zalet finansowania ze środków publicznych: (1)dostępność i (2)bezzwrotność kapitału, (3)wzrost obrotów, a w konsekwencji (4)poprawa jakości dóbr i usług, (5)innowacyjności, (6)konkurencyjności, (7)poprawa parametrów ekonomicznych i (8)jakości zarządzania oraz jego wady: (1)skomplikowane procedury pozyskania kapitału, (2)sformalizowane procedury i (3)niepewność pozyskania kapitału, (4)przekierowanie, a nawet dezorganizacja części zasobów firmy na pozyskiwanie i wypełnianie warunków pozyskania kapitału. Konfrontując postawy badanych przedsiębiorców wobec finansowania zewnętrznego Autor wykazał, iż niekorzystający z niego wykazują słabszą znajomość źródeł finansowania oraz niższy poziom wiedzy biznesowej

Szczególą wartość poznawczą zawierają wyniki badań nad wpływem finansowania zewnętrznego i jego kombinacji - komercyjne, publiczne, mieszane - na elastyczność przedsiębiorstw. Interesujące jest wykazanie zależności między różnymi źródłami finansowania zewnętrznego a możliwością realizowania przyjętych celów przedsiębiorstwa. Zgodnie z wynikami badań najkorzystniejsze w tym zakresie jest kolejno: finansowanie mieszane oraz publiczne. Istotne są również takie cechy, jak wiek przedsiębiorstwa, wiek przedsiębiorcy, poziom wiedzy biznesowej, planowanie

działalności i orientacja rozwojowa w przedsiębiorstwie. Szczególnie istotna jest konfrontacja wyników badań własnych przeprowadzonych wśród przedsiębiorców korzystających i niekorzystających z finansowania zewnętrznego w odniesieniu do elastyczności badanych przedsiębiorstw. Należy dodać, iż w badaniach wykorzystano wymienione już narzędzia analizy statystycznej.

Z kolei w rozdziale piątym pt. „Studia przypadków wpływu publicznego finansowania zewnętrznego na elastyczność przedsiębiorstw” zawarto - na tle wyczerpującej charakterystyki przyjętej metody badań - interesującą prezentację studium przypadków. Doktorant wytypował cztery mikro przedsiębiorstwa korzystające z finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych i określił ich wpływ na elastyczność i stopień realizacji przyjętych celów. Interesujący jest zaprezentowany stopień zaangażowania kapitału własnego w badanych przedsiębiorstwach: wyższemu udziałowi kapitału własnego towarzyszyło osiąganie lepszych wyników finansowych. W wyniku tych badań udało się uzyskać wiele zależności, uwag i obserwacji, które dają wgląd w doświadczenia przedsiębiorców i mogą stanowić dobry punkt wyjścia do formułowania wniosków pomocnych nie tylko przedsiębiorcom, ale i formułowanej na rzecz mikro i małych przedsiębiorców polityce gospodarczej. Powstaje na tym tle pytanie, w jaki sposób systemowo rozwiązać problem niedostatku wiedzy przedsiębiorców w zakresie szeroko pojętych możliwości poruszania się w realiach gospodarki rynkowej. Pytanie jest tym bardziej istotne, ponieważ sami badani przedsiębiorcy są tego do pewnego stopnia świadomi. Kolejne prezentowane wyniki przeprowadzonych badań wykazują zależności między elastycznością małych przedsiębiorstw w kontekście finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych, tak w przedsiębiorstwach tej wielkości, jak i – w konsekwencji – gospodarki lokalnej, regionalnej i narodowej.

II Ocena pracy

Dokonując oceny przedłożonej pracy doktorskiej należy podkreślić, iż zasługuje ona na pozytywną ocenę z takich względów jak:

po pierwsze, szczególna trafność, aktualność, a przede wszystkim ważność wyboru obszaru badawczego i sformułowanego tematu,

po drugie, prawidłowo sformułowane zostały cele pracy, hipotezy, pytania badawcze poparte studiami literatury przedmiotu - do których w rozprawie konsekwentnie nawiązywano, zweryfikowano i trafnie sformułowano wnioski,

po trzecie, w pracy wykorzystano bogatą krajową i zagraniczną literaturę przedmiotu publikowaną poczynając od wczesnych lat dziewięćdziesiątych,

po czwarte, konstrukcja pracy jest logiczna, konsekwentna i spójna, przeprowadzony wywód, przyjęte procedury badawcze i sposób prezentacji wyników badań są również konsekwentne, rzetelne i przekonujące,

po piąte, na podstawie przeprowadzonych studiów literatury przedmiotu oraz wyników badań własnych sformułowano wiele wniosków i rekomendacji, które mogą być wykorzystane w praktyce gospodarczej na rzecz mikro i małych przedsiębiorstw, zwłaszcza przy formułowaniu polityki gospodarczej w wymiarze regionu i gospodarki narodowej, a także innych instytucji związanych infrastrukturą przedsiębiorczości,

po szóste, charakteryzując formalną i edytorską stronę dysertacji, należy stwierdzić, że została ona przygotowana z dużą starannością i rzetelnością

III Ostateczna konkluzja

Należy stwierdzić, że przygotowana przez Pana mgr. Tomasza Miszczaka rozprawa doktorskiej pt. „Elastyczność małych przedsiębiorstw w kontekście finansowania zewnętrznego z udziałem środków publicznych” jest opracowaniem oryginalnym, istotnie wypełniającym lukę poznawczą zarówno w zakresie badań nad fenomenem elastyczności małych firm, jak i granic jej zarządzania w obszarze finansowania zewnętrznego w przedsiębiorstwach tej wielkości. Doktorant wykazał się rzetelną znajomością dorobku teoretycznego w badanym obszarze, umiejętnością formułowania celów i hipotez badawczych, konsekwentnym oraz logicznym zaprojektowaniem i prowadzeniem badań oraz prezentacji ich wyników. W recenzowanej pracy trudno doszukać się błędów czy sformułować pod jej adresem istotne uwagi krytyczne. Praca charakteryzuje się wysokim walorem poznawczym, co stanowi jej niewątpliwą zaletą.

Na podstawie dokonanej oceny stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia ustawowe wymagania stawiane pracy doktorskiej w świetle ustawy o stopniach i tytułach i może stanowić podstawę do nadania Panu mgr Tomaszowi Miszczakowi stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu. Wniosuję zatem do Rady Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

